

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

УДК 378.046.4:37.018.43

О. М. ВОЙТОВСЬКА

ДИСТАНЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Зазначено, що з поширенням новітніх інформаційних технологій і появою інтернету у вищих навчальних закладах (ВНЗ) склалися передумови появи й розвитку нового напрямку в освіті – дистанційного навчання, що ґрунтується на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях. Проаналізовано стан і перспективи розвитку вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти на основі системи відкритого навчання. Обґрунтовано доцільність впровадження технологій дистанційного навчання у процес післядипломної освіти педагогічних працівників. Доведено, що найпрогресивнішою технологією відкритої освіти нині є технологія дистанційного навчання, оскільки його принципи подібні до принципів відкритої освіти. Зроблено висновки, що застосування дистанційної форми навчання відкриває великі перспективи у системі післядипломної підготовки педагогічних кадрів.

Ключові слова: дистанційна форма навчання, післядипломна педагогічна освіта, педагогічні кадри.

О. М. ВОЙТОВСКАЯ

ДИСТАНЦИОННАЯ ФОРМА ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Указано, что с распространением в мире новых информационных технологий и появлением интернета в высших учебных заведениях образования сложились предпосылки появления и развития нового направления в образовании – дистанционного обучения, основанного на компьютерных и телекоммуникационных технологиях. Проанализированы состояние и перспективы развития отечественной системы последипломного педагогического образования на основе системы открытого обучения. Обоснована целесообразность внедрения технологий дистанционного обучения в процесс последипломного образования педагогических работников. Доказано, что наиболее прогрессивной технологией открытого образования сегодня является технология дистанционного обучения, поскольку его принципы подобны принципам открытого образования. Сделаны выводы, что применение дистанционной формы обучения открывает большие перспективы в системе последипломной подготовки педагогических кадров.

Ключевые слова: дистанционная форма обучения, последипломное педагогическое образование, педагогические кадры.

O. M. VOITOVSKA

DISTANCE LEARNING IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION

In accordance with the article, we can notice that with the dissemination of information in the world of modern information technologies and with appearance of the Internet in higher education institutions, it caused the appearance and development of the new direction in education, it is distance education. Distance education based on computer and telecommunication technologies. The analysis of the national condition and development perspective of postgraduate pedagogical education, based on the system of open education. We can admit, expediency of introduction of distance learning technologies in the process of postgraduate education of the pedagogues. Nowadays, the most advanced technology of open education it is distance education technology, because the principles of distance education are similar to the principles of open education. We can make a

conclusion, that the using of distance learning, gives us the great prospects in the system of postgraduate education for pedagogues.

Keywords: *distance learning, post-graduate pedagogical education, pedagogical personnel.*

Зміни, що відбуваються в різних сферах життєдіяльності у багатьох країнах, спільність глобальної проблематики, вступ в епоху інформаційної цивілізації зумовили появу принципово нових питань у сфері освіти. Підвищилася значимість для людини і суспільства продовження освіти протягом усього життя. З формуванням тенденцій до демократизації, відкритості суспільства, впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) розвинулася система неперервної педагогічної освіти. Поширення вказаних технологій, широке впровадження в навчальному процесі ВНЗ інтернету зумовило появу і розвиток нового напрямку в сучасній освіті – дистанційного навчання.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що проблему застосування сучасних ІКТ у вищій освіті вивчали О. О. Андрєєв, Р. С. Гуревич, І. Д. Бех, О. О. Кирсанов, А. П. Кудін, В. М. Кухаренко, Б. М. Позднєєв, Є. С. Полат, О. В. Соловов, П. Ф. Стефаненко, С. М. Яшанов та інші дослідники.

Деякими питаннями післядипломної педагогічної освіти займалися вчені В. І. Бондар, А. І. Кузьмінський, В. Г. Онушкін, Н. Г. Протасова, Т. І. Шамова та ін. Однак вивчати післядипломну педагогічну освіту як цілісну систему науковці почали не так давно.

Мета роботи – обґрунтувати доцільність впровадження технологій дистанційного навчання у процес післядипломної освіти педагогічних кадрів.

Система вищої освіти України нині перебуває в стані модернізації, що зумовлено системними змінами в сучасному світі. Тож у вітчизняній системі освіти значне місце відводиться впровадженню новітніх педагогічних технологій, зокрема дистанційної форми навчання, яка є самостійною формою організації навчального процесу.

Як стверджує Н. Г. Ничкало, «XXI століття цілком правомірно називають епоєю знання, інформації та комунікації» [7, с. 140].

У міжнародній практиці існує термін «електронне навчання» (E-learning), яке відображає в загальному вигляді якісне навчання на основі ІКТ. Одним з видів цих технологій є дистанційні освітні технології [13, с. 42].

На думку Б. М. Позднєєва, дистанційні освітні технології – це освітні технології, що реалізуються переважно із застосуванням інформаційних і телекомунікаційних технологій при опосередкованій (на відстані) або частково опосередкованій взаємодії того, хто навчається, і педагогічного працівника [8, с. 5].

Є. С. Полат визначає «педагогічні технології дистанційного навчання як технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі слухачами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи зі структурованим навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді» [9, с. 32].

В. М. Кухаренко тлумачить інформаційні технології дистанційного навчання як «технології створення, передачі й збереження навчальних матеріалів, організації та супроводу навчального процесу дистанційного навчання завдяки телекомунікаційному зв'язку» [4, с. 45]. В умовах дистанційного навчання, вказує науковець «форми взаємодії між викладачами та слухачами спрямовані переважно на: 1) комплексне використання засобів телекомунікацій для управління навчальною діяльністю, надання навчальної та наукової інформації, використання автоматизованих систем навчання та контролю знань; 2) освітній процес відбувається у відповідному віртуальному навчальному середовищі, основною ознакою якого є унікальність способу взаємодії між суб'єктами та об'єктами навчання» [4, с. 67].

Одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти, вважає С. М. Яшанов, «є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти та підготовку майбутніх фахівців до життєдіяльності в інформаційному суспільстві за рахунок: 1) забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; 2) запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами; 3) розроблення індивідуальних модульних

навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб з наступною реалізацією в системі електронних навчально-методичних комплексів; 4) створення індустрії сучасних засобів навчання, що відповідають світовому науково-технічному рівню і є важливою передумовою реалізації ефективних стратегій досягнення цілей освіти» [12, с. 12].

Нині дистанційне навчання в Україні, пише С. О. Сисоєва, «в основному спрямовано на професійну підготовку людини та надання їй можливості підвищувати свою професійну кваліфікацію, перекваліфіковуватися, одержувати другу освіту або підвищувати свій освітній рівень» [11, с. 290].

Вчені зазначають, що існують кілька напрямків застосування ІКТ в дистанційній освіті: кейс-технологія, мережеві технології, ТВ-технологія.

При кейс-технології, вказує О. В. Майборода, «навчально-методичні матеріали комплектуються в спеціальний набір – кейс (спеціально підготовлені та підібрані навчально-методичні матеріали на паперових носіях або лазерних дисках) і передаються або пересилаються слухачу для самостійного вивчення» [6, с. 5]. Науковець зауважує, що «періодично слухач отримує консультації у призначеного тьютора» [6, с. 5].

Як зазначає Г. А. Добровольський, до мережних технологій відносяться інтернет-технологія і технології, що використовують можливості локальних і глобальних обчислювальних мереж. інтернет-технологія «World Wide Web» («WWW») застосовується для забезпечення передання навчально-методичного матеріалу та інтерактивного спілкування з викладачем. Вона є інформаційним сервісом інтернету для доступу до інформації (ресурсів), розміщеної на WWW-серверах, або «всесвітня павутина». «WWW» ґрунтується на гіпертекстовій технології, яка використовує гіпертекстову мову запису файлів HTML (Hyper Text Markup Language) [3, с. 15].

Розвиток системи дистанційного навчання зумовлений певними його перевагами над традиційною формою навчання. Насамперед це більш доступні гнучкі підходи в отриманні післядипломної освіти слухачами, які через географічну віддаленість від ВНЗ або індивідуальних особливостей і потреб не можуть особисто відвідувати заняття. Дистанційне навчання також задовольняє потреби осіб, які бажають отримати додаткові освітні послуги.

В. Ю. Биков та В. М. Кухаренко відстоюють думку, згідно з якою «дистанційне навчання є однією з форм отримання неперервної освіти, покликаної реалізувати права людини на освіту; вона існує й існуватиме поряд з традиційними формами освіти» [2, с. 94]. Вчені зазначають, що «дистанційне навчання – це універсальна, синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання, яка створює умови та адаптована до базового рівня знань і конкретної мети для тих, хто навчається» [2, с. 95].

На сучасному етапі розвитку післядипломної освіти і підготовки й перепідготовки педагогічних працівників у рамках європейської педагогічної освіти, що набуває ознак нової освітньої парадигми, оптимальною є система відкритої освіти. Для детальнішого дослідження проблеми конкретизуємо основні дефініції відкритої освіти.

Для визначення місця дистанційного навчання в системі відкритого навчання конкретизуємо поняття «відкрита освіта». В. М. Кухаренко [4, с. 123] і Є. С. Полат [9, с. 89] вважають, що відкрите навчання – це сучасна форма навчання, яка базується на мережі «відкритих університетів». Метою такої форми навчання є «отримання якісних і різнобічних знань, що дозволяють формувати гармонійно розвинену особистість; у відкритому навчанні більше уваги приділяється самостійній роботі слухача, і воно базується на свободі вибору: місця, часу, форми навчання».

Відкрита освіта, зазначає Б. М. Позднеев, – це збірний термін, що позначає різні види освітньої діяльності, в яких знання, ідеї і важливі аспекти методики та організації навчання і викладання вільно поширюються і використовуються за допомогою ІКТ [8, с. 5].

На думку Г. У. Матушанського, відкритість освіти припускає можливість її отримання без перевірки початкового рівня знань, свободу вибору індивідуальної освітньої діяльності, власне складання програми навчання з модульних блоків, вибір викладачів відповідно до потреб тих, хто навчається, термінів і темпу навчання. Науковець зазначає, що система відкритої освіти орієнтована на масовість та загальнодоступність, не залежить від соціального статусу тих, хто навчається, їх місця розташування; вона забезпечує широкий доступ світових і

національних освітніх ресурсів та дозволяє людині здійснювати професійну підготовку, перепідготовку й подальше підвищення кваліфікації [5, с. 23].

О. О. Андреев вказує, що однією з технологій відкритої освіти, які розвиваються сьогодні, є дистанційне навчання. Його принципи перегукуються з принципами відкритої освіти: інтерактивність, індивідуалізація, стартові знання, ідентифікація, регламент навчальних технологій, педагогічна доцільність застосування засобів нових інформаційних технологій, забезпечення відкритості та гнучкості навчання, комплексність, доступність, модульність. Вчений вказує, що ці принципи забезпечують методичну підтримку освітнього процесу у глобальній мережі інтернету [1, с. 78].

Принцип інтерактивності відображає закономірність не тільки контактів слухачів з викладачами, опосередкованих засобами новітніх ІКТ, а й слухачів між собою.

Принцип стартових знань. Щоб ефективно навчатися, використовуючи відкриту освіту із застосуванням сучасних ІКТ, необхідні певні стартові знання й апаратно-технічне забезпечення. Наприклад, при навчанні з використанням дистанційних технологій потрібно не тільки мати комп'ютер із виходом в інтернет, а й володіти мінімальними навичками роботи в мережі. Отже, для ефективного навчання необхідна попередня підготовка.

Принцип індивідуалізації – це проведення вхідного та поточного контролю для коректування індивідуального плану навчання з метою доповнення знань, тих, хто навчається, якщо це необхідно.

Принцип ідентифікації полягає в необхідності контролю самостійності навчання, оскільки при використанні технологій дистанційного навчання з'являється більше можливостей для фальсифікації навчання. Контроль самостійності виконання тестів, рефератів та інших контрольних завдань може здійснюватися, крім очного контакту, ще за допомогою різних технічних засобів (наприклад, відеоконференцз'язок).

Принцип педагогічної доцільності застосування засобів ІКТ реалізується оптимальним співвідношенням різних засобів навчання – таких, як друковані матеріали, навчальні матеріали на WWW-серверах, комп'ютерний відеоконференцз'язок та ін. Це забезпечує раціональність використання новітніх ІКТ.

Принцип забезпечення відкритості і гнучкості навчання виражається в лояльності до обмежень за віком, початковим рівнем знань. Важливим показником такої гнучкості є не критичність процесу навчання до відстані, часового графіка реалізації навчального процесу та конкретної освітньої установи. При цьому необхідно дотримуватися уніфікації програми навчання, яка забезпечує можливість переходу з одного ВНЗ до іншого на навчання за спорідненими або іншими напрямками.

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку України післядипломна освіта стає все більш вагомим. Основними завданнями післядипломної освіти є забезпечення її реальної неперервності, відкритості, розмаїття освітніх послуг високої якості. Однак недостатні можливості навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти (штати, фінансування) не дають змоги сповна й у короткі строки перетворити післядипломну педагогічну освіту в освітню систему відкритого типу.

Н. Г. Протасова вказує, що «система післядипломної освіти педагогів – це поліфункціональне, поліструктурне утворення; до структурних елементів системи післядипломної освіти педкадрів можна віднести: підвищення кваліфікації педагогічних працівників, перепідготовку, підготовку, аспірантуру і докторантуру, самоосвіту» [10, с. 161].

За останні 25 років існуюча вітчизняна післядипломна освіта педагогічних кадрів не зазнала значних змін і за такими основними показниками як доступність, неперервність, відкритість, сучасність, особистісна орієнтованість, економічність, дидактичне і методичне забезпечення навчального процесу не задовольняє вимог, які ставляться до відкритих систем освіти.

Аналізуючи загальноосвітні тенденції реформування національних систем освіти з метою надання їм характеристик відкритої системи, можна зробити висновок, що одним з найефективніших способів вирішення цього завдання є впровадження в процес післядипломної освіти дистанційної форми навчання, що базується на сучасних досягненнях комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Завдяки цьому забезпечується неперервність освіти, з'являється можливість у міжкурсовий і міжсесійний період задовольняти інтереси та запити

педагогічних працівників у змістовній інформації, використовуючи модулі, освітянські web-сайти та оперативно інформувати їх про нові розробки та передовий педагогічний досвід тощо.

Таким чином, активізується процес інформатизації традиційного навчання, підвищується рівень та якість наочності лекцій, семінарів, практичних занять за рахунок уведення в них елементів дистанційного навчання. Посилюється творча складова традиційного навчання завдяки використанню слухачами телекомунікаційних мереж, у тому числі інтернету, для пошуку та добору професійної інформації, її аналізу та зіставлення, можливості розміщення на web-сайтах власних розробок та ін. На основі організованої у системі післядипломної педагогічної освіти електронної пошти, телекомунікаційних мереж посилюються комунікаційні зв'язки між регіональними інститутами післядипломної педагогічної освіти та слухачами, які навчаються за дистанційною формою, забезпечується оперативний зворотній зв'язок, з'являються реальні можливості контролю, надання кваліфікаційної допомоги слухачам.

Широке впровадження технологій дистанційного навчання (кейс-технологій, мережевих, змішаних) у перепідготовці та підвищенні кваліфікації педагогічних працівників здатне забезпечити новий, більш високий рівень післядипломної педагогічної освіти.

Отже, на основі аналізу науково-педагогічної літератури можна зробити висновок, що одним з перспективних напрямів розвитку ІКТ вважається запровадження в Україні на початку XXI ст. дистанційного навчання. Воно є найпрогресивнішою технологією відкритої освіти, оскільки принципи дистанційного навчання подібні до принципів відкритої освіти, а саме: інтерактивність, індивідуалізація, стартові знання, ідентифікація, регламент навчання, педагогічна доцільність застосування засобів новітніх ІКТ, забезпечення відкритості й гнучкості навчання, комплексність, доступність, модульність. Незаперечним є те, що застосування дистанційного навчання у відкритій освіті відкриває великі перспективи перед цим способом неперервної підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів у системі післядипломної освіти.

У подальшому вважаємо за доцільне вирішення питання розвитку дистанційного навчання в вітчизняній системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників через створення і впровадження нових технологій, що відповідають телекомунікаційному середовищу спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / А. А. Андреев. – М., 1999. – 473 с.
2. Биков В. Ю. Дистанційний навчальний процес: навч. посібник / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко. – К.: Міленіум, 2005. – 292 с.
3. Добровольский Г. А. Основы работы в Интернете: учеб. пособие к факультативному курсу / Г. А. Добровольский. – Запорожье: ЗГУ, 2001. – 36 с.
4. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: навч. посібник. – 2-е вид., доп. / В. М. Кухаренко. – Х.: НТУ «ХП», «Торсінг», 2001. – 320 с.
5. Матушанський Г. У. Открытое и дистанционное образование / Г. У. Матушанський, А. В. Юсупова // Специалист. – 2001. – № 11. – С. 23–24.
6. Методичні рекомендації для викладачів з розробки електронного навчального курсу / Уклад. О. В. Майборода. – К.: Вид-во Університету «Україна», 2011. – 19 с.
7. Ничкало Н. Г. Проблема формування сучасного виробничого персоналу в Україні: стратегія і перспективи наукових пошуків / Н. Г. Ничкало; // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 139–152.
8. Позднеев Б. М. Разработка национальных и международных стандартов в области электронного обучения / Б. М. Позднеев // Информатизация образования и науки. – 2009. – № 2. – С. 4–12.
9. Полат Е. С. Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие / Е. С. Полат. – М.: Академия, 2004. – 416 с.
10. Протасова Н. Г. Післядипломна педагогічна освіта: сутність і сучасне розуміння / Н. Г. Протасова, В. І Пуцов // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. Журнал. – 2002. – Вип. 2. – С. 160–165.
11. Сисоева С. О. Організація неперервної професійної освіти на базі Інтернет-технологій / С. О. Сисоева / Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. праць – К.: Екмо, 2006. – Вип. 3. – С. 286–294.

12. Яшанов С. М. Система інформатичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання: монографія; за наук. ред. М. І. Жалдака. / С. М. Яшанов. – К: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 486 с.
13. The Why and How of Open Education. – The Netherlands: United Nations University / UNUMERIT / CCG / 2011. – 188 p.

УДК 378.091.322:[37.016:91]

С. Г. КОБЕРНИК

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано значення і визначено сучасний стан самостійної роботи студентів з методики навчання географії в умовах реформування вищої освіти в Україні. Запропоновано сучасну класифікацію форм і завдань для організації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх учителів географії за змістом нормативної методичної дисципліни. Охарактеризовано основні види завдань самостійної діяльності студентів з методики навчання географії в межах аудиторних занять і позааудиторної роботи. Розроблено методичні рекомендації для якісного й раціонального виконання студентами елементів самостійної роботи з дисципліни та оцінювання її результатів.

Ключові слова: самостійна робота студентів, пізнавальна навчальна діяльність, форми і види самостійної роботи, завдання для самостійної роботи, методика навчання географії, методичні рекомендації, вища педагогічна освіта.

С. Г. КОБЕРНИК

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПО МЕТОДИКЕ ОБУЧЕНИЯ ГЕОГРАФИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В УКРАИНЕ

Проанализированы значение и современное состояние самостоятельной работы студентов по методике обучения географии в условиях реформирования высшего образования в Украине. Предложена современная классификация форм и заданий для организации самостоятельной познавательной деятельности будущих учителей географии в соответствии с содержанием нормативной методической дисциплины. Дана характеристика основных видов заданий самостоятельной деятельности студентов по методике обучения географии для аудиторных занятий и внеаудиторной работы. Разработаны методические рекомендации для качественного и рационального выполнения студентами элементов самостоятельной работы по данной дисциплине и оценивания ее результатов.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, познавательная учебная деятельность, формы и виды самостоятельной работы, задания для самостоятельной работы, методика обучения географии, методические рекомендации, высшее педагогическое образование.

S. G. KOBERNIK

ORGANIZATION OF SELF STUDY COGNITIVE LEARNING OF STUDENTS ON THE METHODOLOGY OF TEACHING GEOGRAPHY IN THE CONTEXT OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article analyzes the importance and defines the current state of students' self study learning on the methodology of teaching geography in terms of reforming higher education in Ukraine. A modern classification of forms and tasks for the organization of self study learning of future teachers of geography within the meaning of normative methodical discipline is suggested. The basic types of tasks for students' self study learning on the methodology of teaching geography within the classroom training and extracurricular work are described. The appropriate methodical recommendations for students' qualitative and efficient accomplishment of the elements of self study learning on the discipline and its results assessment are developed.